

אורות ישראל

מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללות מורשת יעקב ואורות ישראל

בס"ד

עיונים בלשון התפילה – קורס מקוון

תשע"ח

ד"ר משה קהן

מסלול/התמחות: קמפוס רחובות

היקף שעות: 2 ש"ש סמסטריאליות

תוכן הקורס ומטרות הקורס/רציונל

לקורס זה שני חלקים: הראשון יעסוק בהיכרות עם לשון התפילה כפי שנתגבשה עד ימי הביניים. הן מבחינת הדקדוק והתחביר של לשון זו והן מבחינת אוצר המלים שלה. השני יעסוק בלשון הפיוט והשירה בימי הביניים בדגש על שירת ספרד, החל מהמאה העשירית וכלה במאה השתים עשרה. בקורס יוגדר המושג תקופת הביניים בתולדות הלשון העברית ביחס למושג ימי- הביניים בהיסטוריה הכללית, ויידונו סוגיות כגון: מושגי יסוד להבנת הפיוט ולשונו, צמיחתו והתפתחותו במהלך ההיסטוריה, אסכולות הפיוט והרקע לצמיחת שירת ספרד, היחס ללשון הפיוט במהלך הדורות, ומורשת לשון הפיוט בעברית החדשה. כן ינותחו פיוטים מן ההיבט הלשוני.

מטרות הקורס

להכיר לסטודנטים את לשון התפילה ולהעמיק את ידיעותיהם במטבעות הלשון שיצרו מחברי התפילות בקיבוצים היהודיים השונים. למפות את ספרות התקופה הנקראת 'לשון תקופת הביניים' שהיא הארוכה ביותר בתולדות הלשון העברית ולמקם בתוכה את יצירת השירה והפיוט; לתת בידי התלמידים את הכלים והמפתחות לפענח את לשון התפילה, לשון הפיוט הארץ ישראלי הקדום מהטיפוס הקלירי ומסוגים אחרים לדעת להבחין בין אסכולות הפיוט השונות ובין לבין שירת ספרד; להביא למודעותם את ספרות תורת השיר ואת הספרות העוסקת בפיוט ובשירת ספרד; לפתח אצל התלמידים רגישות אסתטית, לרבות לאסתטיקה של תקופות קדומות.

ראשי פרקים/יחידות הוראה בקורס

קמפוס רחובות

רחוב הרב שטיינמן 3
תיד 1106, רחובות 76110
טלפון: 08-9485662
פקס: 08-9485686
דוא"ל: sima-c@mor.ac.il

קמפוס אלקנה

אלקנה, ד"ר אפרים
מיקוד 44814
טלפון: 03-9061301
פקס: 03-9061342
דוא"ל: dekan@orot.ac.il

אורות ישראל

מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללות מורשת יעקב ואורות ישראל

בס"ד

מס' היחידה	נושא השיעור
1	לשון התפילה מקור 1, עמ' 14-35, 125-133; מקור 6; מקור 10; מקור 12 עמ' 25-45; 58-64; 79-86
2	לשון הפיוט מקור 4, 5 וקטעים נוספים שאתן במהלך הקורס
3	לשון שירת ימי הביניים מקור 2, 7, 8, 9

חובות/דרישות הקורס

מטלות הקורס: נוכחות חובה

1-3 בחנים/מטלות במהלך הקורס: 50%; בחינה סופית 50%

דרכי התקשרות עם המרצה

דוא"ל:

moshumiryamk@gmail.com

חומר בסיסי לקריאה:

1. מ' בר-אשר, לשוננו רנה – עיוני תפילות בלשון ובסגנון, בתכנים, בנוסחאות ובמנהגים, ירושלים תשע"ו.
2. א' גולדנברג, 'דוחק השיר בתורת הלשון העברית בימי הביניים', מחקרי לשון מוגשים לזאב בן-חיים (בעריכת מ' בר-אשר ואחרים), ירושלים תשמ"ג, 117-141
3. ח"י הירשברג, "היהודים בארצות האסלאם", בתוך: ח' לצרוס-יפה, "פרקים בתולדות הערבים והאסלאם", תל-אביב 1967, עמ' 290.
4. מ' זולאי, האסכולה הפייטנית של רב סעדיה גאון, ירושלים תשכ"ד, יג-מ (סגנון קלירי מהו? הסגנון הסעדיאני)
5. י' יהלום, שפת השיר של הפיוט הארצישראלי הקדום, ירושלים תשמ"ח. עמ' 41-49, עמ' 77-85, 162-181.
- *5. י' יהלום, "הפאסיב בפיוט", לשוננו מה (תשמ"א). עמ' 17-31
6. ח' כהן, "דקדוקי לשון התפילה ומסורות אשכנזיות בלשון חז"ל העולות מהם", לשוננו סב, (תשנט). עמ' 257-283
7. ד' פגיס, שלוש גישות עקרוניות לגבי שירתנו בספרד, שירת החול ותורת השיר למשה אבן עזרא ובני דורו, ירושלים תש"ל, עמ' 25-34
8. ע' פליישר, שירת הקודש העברית בימי הביניים, ירושלים 1975, בייחוד עמ' 98-99, 275-

קמפוס רחובות

רחוב הרב שטיינמן 3
ת"ד 1106, רחובות 76110
טלפון: 08-9485662
פקס: 08-9485686
דוא"ל: sima-c@mor.ac.il

קמפוס אלקנה

אלקנה, ד"י אפרים
מיקוד 44814
טלפון: 03-9061301
פקס: 03-9061342

דוא"ל: dekan@orot.ac.il

אורות ישראל

מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללות מורשת יעקב ואורות ישראל

בסייד

9. יי רצהבי, "עיוני לשון בשירת ספרד", לשוננו, כא, עמ' 22-32; "עיוני לשון בשירה העברית בספרד", לשוננו, כז, עמ' 29-34

10. יי פרץ, "קריאת שמע בראי הלשון", טללי אורות 12 (תשנ"ו), עמ' 201-209.

11. ח' שירמן, תולדות השירה העברית בספרד המוסלמית, ירושלים תשנ"ו. קטעים שאתן במהלך הקורס

12. ר' תורג'מן, הלשון העברית של התפילות בסידורים הקדומים (עד הרמב"ם), חיבור לשם קבלת תואר 'דוקטור לפילוסופיה', אוניברסיטת בר אילן, תשנ"ד

חומר לקריאה נוספת

מ' אבן עזרא, ספר העיונים והדיונים, מהד' א"ש הלקן, ירושלים תשל"ה

ש' אליצור, פיוטי רבי אלעזר בירבי קילר, ירושלים תשמ"ח

יצחק בקון, פרקים בהתפתחות המשקל של השירה העברית, 1968

א' גולדנברג, עיונים באגרון לרב סעדיה גאון, לשוננו לו (תשל"ג), 117-136, 275-290, לח (תשל"ד), 78-90

א"מ הברמן, תולדות הפיוט והשירה, רמת גן 1970, 15-134

הני"ל, כתב לשון וספר, ירושלים תשל"ג, 194-199, 205-215

א' מירסקי, סגנון הפיוט הקדום, זכרונות האקדמיה ללשון העברית, ג-ד (תשט"ז-תשי"ח), 129-1

הני"ל, פיוטי יוסי בן יוסי, ירושלים תשל"ז, 61-74

ר' מירקין, 'הבחינה הדקדוקית והסגנונית באוצר המילים של ינאי', דברי הקונגרס העולמי הרביעי למדעי היהדות, ב', ירושלים תשכ"ט, 437-441

פירושים למחזור

פירושים למחזור

י' בער, סדר עבודת ישראל, רדלהיים תרכ"ח, תרצ"ז

ד' גולדשמיט, סדר הסליחות (כמנהג ליטא, כמנהג פולין), ירושלים תשכ"ה 13-18

ד' גולדשמיט, סדר הקינות לתשעה באב, ירושלים תשכ"ח.

הני"ל, מחזור לימים הנוראים, א': ראש השנה, ב': יום כיפור, ירושלים תש"ל

קמפוס רחובות

רחוב הרב שטיינמן 3

ת"ד 1106, רחובות 76110

טלפון: 08-9485662

פקס: 08-9485686

דוא"ל: sima-c@mor.ac.il

קמפוס אלקנה

אלקנה, ד"ג אפרים

מיקוד 44814

טלפון: 03-9061301

פקס: 03-9061342

דוא"ל: dekan@orot.ac.il